

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **Мартянової Аліни В'ячеславівни** на тему:

**«Фортепіанні сонати Ф. Мендельсона
як предмет музикознавчої та виконавської інтерпретації»**

на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»
з галузі знань 02 – «Культура і мистецтво»

Публічну презентацію наукових результатів дисертації було проведено на засіданні кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського «11» червня 2026 року, протокол № 11

Обґрунтування вибору теми. Творчість Фелікса Мендельсона посідає особливе місце в історії європейської музичної культури як явище, що репрезентує органічний перехід від естетики віденського класицизму до художнього мислення раннього романтизму. У цьому процесі важлива роль належить фортепіанній спадщині композитора, адже саме в ній найвиразніше виявляються механізми жанрової трансформації, спадкоємності музичних форм та формування індивідуального авторського стилю. Водночас значна частина фортепіанних творів митця, зокрема сонати для фортепіано, тривалий час залишалася поза активним науковим і виконавським обігом, що спричинило фрагментарність уявлень про еволюцію його сонатного мислення.

Історіографія мендельсонознавства засвідчує, що основна увага дослідників традиційно зосереджувалася на симфонічній, камерно-інструментальній та вокально-хоровій творчості композитора, а також на найбільш відомих фортепіанних творах. Натомість сонатна спадщина Ф. Мендельсона тривалий час розглядалася переважно як ранній етап творчого становлення митця або як периферійна складова його доробку. Такий підхід не дозволяє повною мірою оцінити значення фортепіанних сонат як самостійного жанрового корпусу, у межах якого формуються засади індивідуального композиторського мислення, що поєднує класицистичну логіку форми з романтичною свободою висловлювання.

Особливий інтерес становлять ранні фортепіанні сонати та сонати для двох фортепіано, значна частина яких тривалий час існувала лише в рукописах або малодоступних виданнях. Лише у ХХІ столітті завдяки діяльності піаністів-дослідників Роберто Просседи та Ани-Марії Марковіної ці твори були повернуті до концертної практики та привернули увагу сучасних виконавців. У зв'язку з цим виникає потреба в їхньому системному музикознавчому осмисленні, зокрема з позицій жанрово-стильового аналізу, текстології та виконавської інтерпретації.

Окремий аспект дослідження пов'язаний із вивченням рукописних джерел сонатної творчості Ф. Мендельсона, що дає можливість уточнити особливості авторського тексту та простежити процес формування композиторського задуму. Важливе місце також посідає Фантазія («Шотландська соната») *fis-moll op. 28*, у якій поєднання ознак сонати й фантазії порушує питання жанрової атрибуції та розширює уявлення про специфіку сонатного мислення композитора.

Таким чином, звернення до фортепіанних сонат Ф. Мендельсона зумовлене необхідністю комплексного осмислення цього малодослідженого пласту його творчої спадщини, визначення його місця в розвитку європейської фортепіанної музики ХІХ століття та в сучасній виконавській практиці.

Актуальність теми пропонованого дослідження зумовлена сукупністю взаємопов'язаних чинників:

- 1) браком системних досліджень, у яких фортепіанні сонати Ф. Мендельсона розглядалися б як цілісний корпус у контексті європейської традиції ХІХ століття;
- 2) відсутністю комплексних досліджень, що поєднували б жанрово-стильовий аналіз фортепіанних сонат Ф. Мендельсона та їхнє виконавське прочитання на ґрунті порівняльно-інтерпретологічного підходу;
- 3) зростаючим інтересом концертної практики ХХІ століття до маловідомих і неопублікованих тривалий час фортепіанних сонат Ф. Мендельсона, що актуалізує виконавське джерелознавство, текстологію та сучасне прочитання.

Повернення названих творів німецького романтика у репертуар сучасних піаністів вимагає їх нагального обґрунтування в системі новітніх підходів сучасного музикознавства, а також аналізу сучасної виконавської рецепції, яка постає надважливим чинником їх актуалізації в мистецькому просторі України ХХІ століття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Її зміст відповідає комплексній темі «Когнітивне музикознавство: парадигматика музичної творчості в актуальних запитах історії» перспективного плану підготовки науково-дослідних та методичних робіт Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського на 2022–2026 рр. (протокол Вченої ради №5 від 29.12.2021 р.). Тема дисертації була затверджена (протокол №3 від 27 жовтня 2022 р.) та уточнена (протокол №1 від 30.08.2023) на засіданні Вченої ради Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Мета дослідження – простежити жанрово-стильову еволюцію фортепіанних сонат Ф. Мендельсона в історико-типологічному та порівняльно-інтерпретаційному дискурсах.

Об'єкт дослідження – жанр фортепіанної сонати в західноєвропейській музиці кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ століть.

Предмет дослідження – фортепіанні сонати Ф. Мендельсона у контексті актуалізації класико-романтичного виконавського мистецтва та музичної науки ХХІ століття.

Матеріалом дослідження є повний корпус творів композитора у сонатному жанрі та дотичних до нього, а саме:

– композиторський текст фортепіанних сонат *a-moll* *MWV U 8*, *c-moll* *MWV U 17*, *e-moll* *MWV U 19*, *f-moll* *MWV U 23*, *G-dur* *MWV U 147*, *b-moll* *MWV U 42*, №1 *E-dur op. 6*, №2 *g-moll op. 105*, №3 *B-dur op. 106*, Фантазії *fis-moll op. 28*

(«Шотландської сонати»), Сонатини для фортепіано *E-dur MWV U 35*, Сонат для двох фортепіано *D-dur MWV S 1* та *g-moll MWV S 2*¹;

– аудіо- та відеозаписи виконань європейських піаністів-віртуозів:

- Роберто Просседа – повне зібрання фортепіанних творів (*Mendelssohn: Complete Piano Works*, 2019), *Universal Music Group*;
- Роберто Просседа та Алессандра Аммара – повний запис творів для фортепіано в чотири руки Ф. Мендельсона (зокрема сонати для двох фортепіано *MWV S 1*, *MWV S 2*), *Decca Records*, 2015;
- Ана-Марія Марковіна – повне зібрання творів для фортепіано соло (*Mendelssohn: Complete Works for Piano Solo*), *Hänssler Classic*, 2022;
- Марія Грінберг – *Fantasia (Sonate écossaise) fis-moll, op. 28*, Мелодія, 1960;
- Андраш Шифф – *Fantasia (Sonate écossaise) fis-moll, op. 28*, концертний запис від 19 березня 2014 р., *Tokyo Opera City Concert Hall*.

Методологія дослідження. Методологія дослідження. Розв’язання поставлених завдань здійснюється на ґрунті взаємодії теоретико-методологічних підходів новітнього музикознавства та виконавської практики:

- історико-типологічний – залучений для аналізу сонатної спадщини Ф. Мендельсона в контексті розвитку західноєвропейської фортепіанної музики XIX століття, проблем рецепції, жанрової ієрархії та текстології;
- системний – уможливорює розгляд фортепіанних сонат композитора як цілісного жанрового корпусу, в якому взаємодіють історико-стильовий, структурно-драматургічний та виконавський рівні;
- жанрово-стильовий – спрямований на осмислення композиторської інтерпретації усталених моделей західноєвропейської сонатної традиції, виявлення механізмів жанрової спадкоємності та трансформації класицистичної сонатної форми у фортепіанній творчості Ф. Мендельсона;
- структурно-функціональний – виявляє діалектику формоутворення, логіку тематичних процесів, драматургічних і семантичних функцій в межах сонатного циклу;
- компаративний – забезпечує коректне зіставлення сонат Ф. Мендельсона як між собою, так і з сонатними творами композиторів XIX століття;
- порівняльної інтерпретології – спрямований на виявлення відмінностей і спільних рис у трактуванні фортепіанних сонат Ф. Мендельсона, що дозволяє простежити варіативність підходів виконавців до розуміння драматургії сонатного циклу, темпоритмічної організації, артикуляційної та динамічної реалізації;
- джерелознавчий – впроваджений для аналізу авторського нотного тексту на основі рукописів і бібліотечних матеріалів, для виявлення його редакційних особливостей, варіантності та інтерпретаційного потенціалу виконавського прочитання.

Теоретична база. Концепція дисертації спирається на фундаментальні напрями сучасного музикознавства:

¹ Хронологічні межі обраного матеріалу дисертації охоплюють 1820–1833 рр.

- *історія новоєвропейської музики* (О. Антонець; О. Демченко; Гао Ц.; Л. Гнатюк; М. Жаркова; О. Лігус; Ю. Лошков; П. Муляр; О. Погода; О. Рощенко; О. Осока; Н. Туровська; О. Чередниченко; М. Чернявська; С. Brown; J. Chernaik; Н. Davison; P. Gülke; M. Geck; O. Keller; G. Marek; P. Mercer-Taylor; D. Mintz; L. Plantinga; C. Rosen; R. Todd; E. Werner);
- *теорія жанру, стилю та музичної форми* (Н. Горюхіна; І. Коханик; В. Кочнев; Л. Корній; Т. Нечаєнко; О. Лішафай; В. Омельченко; Н. Очеретовська; В. Падалко; Д. Резник; А. Сагалова; В. Семикін; К. Штрифанова; Л. Шаповалова; С. Шип; А. Edler; D. Ernst; D. Kämper; V. Taylor; K. Walshaw);
- *музична інтерпретологія та виконавське музикознавство* (О. Бурська; Г. Ганзбург; Т. Глушук; О. Катрич; Н. Кашкадамова; Н. Кучма; О. Маркова; В. Москаленко; Ю. Ніколаєвська; О. Потоцька; К. Сагалова; О. Сокол; Т. Сирятська; І. Сухленко; К. Тимофєєва; К. Тищенко; М. Удовиченко; О. Фекете; S. Reichwald);
- *фортепіанне мистецтво, виконавська майстерність* (В. Білоус; Т. Веркіна; Ж. Дедусенко; Л. Касьяненко; Г. Курковський; А. Кутасевич; Н. Кучма; О. Міц; В. Приходько; В. Шукайло; В. Ян);
- *світове мендельсонознавство (історико-теоретичні та аналітичні дослідження)* (М. Веремйова; К. Жабинський; М. Забара; І. Іванова, А. Мізітова; Д. Купіна, Г. Гребенюк, І. Польська; Н. Очеретовська; К. Тимофєєва; І. Седюк; Н. Червинська; L. Botstein; J. Cooper; A. Formaro; M. Gelbart; M. Kimber; F. Krummacher; P. Mercer-Taylor; R. Todd; J. Sposato);
- *міждисциплінарні підходи (семантика, психологія, онтологія музики)* (О. Александрова; О. Белоєнко; Л. Зайцева; А. Зварич; О. Злотник; І. Коновалова; Б. Нагай; В. Омельченко; О. Рощенко; Н. Рябуха; Н. Савицька; О. Самойленко);
- *довідково-енциклопедичні видання та інтернет-ресурси* (Л. Корній; О. Котляревська; Oxford English Dictionary; M. Crum; F. Mendelssohn Bartholdy; R. Elvers; M. Citron; F. Hiller; Singakademie zu Berlin; Breitkopf & Härtel).

Наукова новизна отриманих результатів. В українському музикознавстві вперше:

- виявлено етапи еволюції сонатного методу мислення Ф. Мендельсона шляхом комплексного аналізу повного корпусу його фортепіанних сонат;
- уведено до наукового обігу низку маловідомих творів цього жанру;
- розкрито специфіку драматургії Фантазії («Шотландської сонати») fis-moll op. 28 як новаційного зразка жанрового синтезу в добу раннього романтизму;
- доведено залежність інтерпретаційних стратегій від жанрової атрибуції твору на прикладах творчості Р. Просседи, А.-М. Марковіної;
- запропоновано моделі виконавських стратегій крізь діалектику образів homo rationalis і homo emotionalis;
- обґрунтовано роль виконавського діалогу як основи ансамблевої драматургії сонат для двох фортепіано.

Отримані результати уточнюють уявлення про місце фортепіанних сонат композитора в історії європейської музики першої половини XIX століття, розширюють методологічні можливості сучасної інтерпретології та створюють підґрунтя для подальших досліджень жанрової еволюції фортепіанної музики доби раннього романтизму.

Практична значущість отриманих результатів. Матеріали дисертації можуть бути використані у викладанні навчальних дисциплін «Історія фортепіанного мистецтва», «Аналіз музичних творів», «Інтерпретація фортепіанного твору», «Історія музики романтизму», а також у класах загального та спеціалізованого фортепіано та камерного ансамблю. Запропоновані аналітичні моделі й інтерпретаційні підходи слугуватимуть методичною основою для формування цілісного бачення взаємозв'язку історичної еволюції жанру, сонатної структури, композиторського стилю та виконавської концепції.

Уведення до навчального й концертного обігу маловідомих та тривалий час неопублікованих фортепіанних сонат сприяє розширенню репертуару сучасних піаністів і уточненню усталених уявлень про фортепіанну творчість композитора. Аналітичні висновки щодо ранніх сонат і сонат для двох фортепіано можуть бути використані при укладанні навчальних програм, формуванні тематичних концертних циклів і підготовці лекцій-концертів, орієнтованих на актуалізацію класико-романтичної спадщини.

Апробація результатів дослідження. Обговорення дисертації відбувалось на кафедрі інтерпретології та аналізу музики ХНУМ імені І. П. Котляревського. Основні положення та висновки оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях:

- Міжнародна науково-практична конференція «Сучасне слово про мистецтво: наука і практика» (Харків, 13–14.02.2023 р.);
- Міжнародна науково-практична конференція «Сучасне слово про мистецтво: наука і практика» (Харків, 11–12.02.2025 р.);
- Міжнародна науково-практична конференція «Регіональні, національні, міжнародні виміри взаємодії мистецтва, культури і освіти: актуальні проблеми, тенденції та перспективи розвитку» (Івано-Франківськ, 07–08.05.2026 р.);
- IX Міжнародний музикознавчий семінар «Музикознавче слово в інформаційному контенті (пост) сучасності» (Одеса, 29.06–01.07.2026).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у 3 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, затверджених МОН України, та публікаціях апробаційного характеру у збірках матеріалів і тез міжнародних науково-практичних конференцій.

1. Мартянова, А. В. (2024) «Нове життя» маловідомих фортепіанних сонат Ф. Мендельсона-Бартольді. Аспекти історичного музикознавства, 37, 116–137. DOI: <https://doi.org/10.34064/khnum2-37.06>
https://aspekty.kh.ua/vypusk37/ASPECTS_37-116-137-Martianova.pdf
2. Мартянова, А. В. (2025) Фантазія («Шотландська соната») Ф. Мендельсона: вплив жанрової атрибуції на виконавську інтерпретацію. Аспекти історичного музикознавства, 40, 170–190. DOI: <https://doi.org/10.34064/khnum2-40.09>

https://aspekty.kh.ua/vypusk40/aspekt_40_9_170-190Martianova.pdf

3. Мартьянова, А. В. (2025) Сонати для двох фортепіано Ф. Мендельсона: становлення жанру та виконавський діалог. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти, 77, 61–77. DOI: <https://doi.org/10.34064/khnum1-77.04>
https://intermusic.kh.ua/vypusk77/PROBL77_4-61-77Martianova.pdf

Характеристика особистості здобувача. Аліна Мартьянова у 2022 році закінчила Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського і одержала ступінь магістра. Навчалася в аспірантурі Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського упродовж 2022–2026 навчальних років (науковий керівник – доктор мистецтвознавства, професор, академік Академії наук вищої школи України Шаповалова Людмила Володимирівна).

Лауреатка низки всеукраїнських та міжнародних фортепіанних конкурсів. Як солістка, так і оркестрантка веде активну концертно-гастрольну діяльність в Україні та інших країнах Європи (зокрема, Польщі, Швейцарії, Німеччині, Австрії, Чехії та ін.). Активна учасниця різноманітних мистецьких проєктів.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана українською мовою з правильним вживанням лінгвістичної та спеціальної термінології. Стиль викладених в дисертації матеріалів дослідження – науковий.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час виконання дисертації здобувачка дотримувалася принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Як результат попередньої експертизи дисертації Мартьянової Аліни В'ячеславівни у межах публічної презентації наукових результатів дисертації, проведеної на засіданні кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського та повноти основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Дисертація **Мартьянової А. В. «Фортепіанні сонати Ф. Мендельсона як предмет музикознавчої та виконавської інтерпретації»** представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво є ґрунтовним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Її зміст відповідає спеціальності 025 – Музичне мистецтво. Визначені мета та завдання повністю розв'язані, основні положення дисертації обґрунтовують наукову новизну. Обсяг та структура дисертації відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на ступінь доктора філософії. Результати дисертації пройшли апробацію на 4 науково-практичних конференціях; основні положення відображено у 3 одноосібних наукових статтях у фахових виданнях категорії Б, затверджених МОН України.

2. Викладене дозволяє дійти висновку, що дисертація **Мартьянової А. В. «Фортепіанні сонати Ф. Мендельсона як предмет музикознавчої та**

виконавської інтерпретації» має теоретичну, практичну значущість, наукову новизну; її результати можуть бути запроваджені до науково-теоретичної та практичної сфер сучасного музичного мистецтва. Дисертація, подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам, передбаченим пунктами 10 та 11 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), та може бути представлена у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

3. Рекомендувати дисертацію **Мартьянкової А. В. «Фортепіанні сонати Ф. Мендельсона як предмет музикознавчої та виконавської інтерпретації»** до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Результати дисертаційного дослідження обговорено і схвалено на публічній презентації наукових результатів дисертації, яку було проведено на засіданні кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського.

Головуюча на публічній презентації наукових результатів дисертації:

Доктор мистецтвознавства,
професор, проректор з науково-педагогічної,
творчої роботи та інноваційного
розвитку Харківського національного
університету мистецтв
імені І. П. Котляревського

НИКОЛАЄВСЬКА Ю. В.